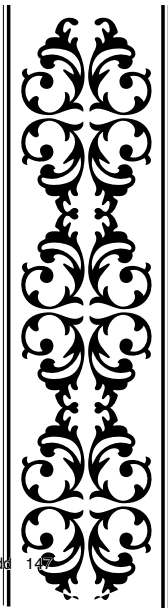

לא תשנא

1 ויקרא י"ט, י"ז ופירוש הרמב"ן, ...ותכפר לו'

הרמב"ן פתח בפירוש לזה שהפסוק אסר את השנאה בלב - וכאילו ששנאה גלויה לא נאסרה - ותיקן שהתורה דברה בהווה - שדרכן של שונאים להסתיר את השנאה - אבל מה שנאסרה כאן היא השנאה בין בלב ובין בגלוי, והמשיך לפרש את המצוות של תוכחה ושל אהבת רעים באופן שאינן קשורות זו בזו או לאיסור שנאה. אח"כ הביא עוד פירוש - ועליו כתב, והנכון בעיניי - שהתורה אסרה את השנאה בלב דוקא וסדר הפסוקים הוא - לא תשנא בלבבך אלא תוכיח את חברך על מה שעשה כנגדך ותן לו את האפשרות להתנצל.

2 רשב"ם שם

גם הרשב"ם הבין שהשנאה בלב היא שאסורה - ומצוות תוכחה היא במי שחטא כנגדך - אל תשמור את זה בלב אלא תוכיחנו על זה.

3 ספר המצוות להרמב"ם לא תעשה ש"ב, ועשה ר"ה, ...התוכחה', ונכנס... בנפש'

הרמב"ם כתב במפורש שאם הראה לו שנאה אינו עובר - והלאו הוא דוקא על השנאה בלב. ובמצוות תוכחה כלל גם להוכיח את החוטא כנגדו במקום לנטור על שנאה.

4 רמב"ם פרק ו' דעות הל' ה', ו', וכסף משנה להלכה ה'

הרמב"ם פסק להלכה שעוברים על השנאה בלב, והכסף משנה הבין שזה שהוציא הרמב"ם את המחיר והמכה מלא תשנא הוא במחיר ומכה שלא מחמת שנאה.

5 יד הקטנה פרק ז' דעות הלכה ב' וד' ומנחת עני אות ג'

ביד הקטנה חולק על הכסף משנה ומפרש את הרמב"ם כפשוטו והסביר שאם לא פלטה שנאתו לחוץ מתגבר והולך, אבל אם חרף או הכה השנאה תחלש.

6 פתיחה לספר חפץ חיים לאווין ז'

החפץ חיים הסביר שלפי הרמב"ם השונא בלב אינו נותן לזה ששנוי לו לדעת שהוא שונא אותו ולא ידע איך להשמר ממנו, ולכן אם סיפר לה"ר על זה ששנוי לו - שלא בפניו, גם עשה מעשה וגם לא נתן לו לדעת ששונאים אותו כדי שישמור על עצמו.

ויש מקום גדול לפרש את דברי הרמב"ם כמו שראינו ברמב"ן שהתורה מלמדת אותנו איך להתנהג עם מי שפגע בנו - במקום לשנוא ולשמור את זה בלב חייבים להוכיחו - והמשך דברי הרמב"ם בהלכה ו' משמע כן וכמו שהסביר בספר המצוות. וסובר הרמב"ם שאם הוכיחו באופן אלים לא עבר על לא תשנא.

לעומת הרמב"ם והרשב"ם מצינו את מי שפסק שעוברים על לא תשנא גם בשחרף. או הכה -

7 שאילתות פרשת וישב שאילתא כ"ז, ...דלא קא עביד מידעם'

לפי השאלות כוונת, בלבבך' בפסוק היא אפילו אם השנאה היא בלב בלבד.

עוד שיטה ב, לא תשנא' היא זו של רש"י והסמ"ק -

8 ערכין ט"ז ע"ב, תנו רבנן לא תשנא... שבלב הכתוב מדבר', ורש"י ד"ה יכול לא יכנו

לפי רש"י מדובר בבעל עבירה - שאם ראה את חברו חוטא אל לו לשנאותו בלב אלא יוכיחו (מעין פירושו של הרמב"ן בסדר הפסוקים אלא שבמקום לפרש שמדובר במי שחוטא נגדו למד רש"י שחטא לד') ושעדיף להכות ולקלל תוך כדי תוכחה משיסתיר את השנאה.

9 סמ"ק מצוה י"ז

הסמ"ק פסק כרש"י שהאיסור הוא להסתיר את שנאתו לבעל עבירה. (ההיתר לשנוא בעל עבירה נראה לקמן.)

וא"כ- יש לנו שלש שיטות עיקריות בענין לא תשנא- שיטת הרמב"ם והרמב"ן שהאיסור הוא לשנוא בלב במקום להוכיח- ואם הכה או חרף אינו עובר, שיטת השאלתות שהלאו הוא אפילו אם השנאה בלב בלבד וכל שכן אם חרף והכה, ושיטת רש"י וסמ"ק שמדובר במי שהותר לשנוא -והוא בעל עבירה- ובכל זאת אין לשנאותו בלב בלבד אלא להוכיחו.

10 מג"א סי' קנ"ו ס"ק ב', השווא אחד מישראל... כך וכך, ומ"ב ס"ק ד' השווא... זה'

המג"א פסק כמו הרמב"ם ובעקבותיו גם המשנה ברורה.

11 פסחים קי"ג ע"ב, שלשה הקדוש ברוך הוא אוהב... יראת ד' שנאת רע'

מסקנת הגמ' היא שמוותר לשנוא לבעל העבירה -מפני שיצא מכלל אחיך, ולפי רב נחמן בר יצחק אף מצוה לשנאותו (מדברי קבלה). ההגדרה של זה שיצא מכלל אחיך היא זה שעשה עבירה אחת וטרם עשה תשובה. הגדרה זו זהה למה שמצינו במקום אחר-

12 דברים כ"ה, א' - ג', ורש"י פסוק ג' ד"ה ונקלה אחיך

מי שעובר על לאו נקרא רשע ואינו בכלל אחיך, ואחרי שלקה נקרא אחיך.

13 רמב"ם פי"ג רוצח ושמירת הנפש הלכה י"ד, ...וישוב מרשעו

הרמב"ם פסק כרב נחמן בר יצחק שמצוה לשנאותו

14 פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין סוף פ"י היסוד שלשה עשר, וכאשר יאמין... אשנא'

כאן כתב הרמב"ם שמצוה לאהוב כל יהודי -ואפילו בעל עבירה, ובלבד שמאמין בי"ג העיקרים.

15 ספר אהבת חסד פרק ג' נתיב החסד אות ב', הג"ה...'

הח"ח תמה שהרמב"ם סותר את עצמו

16 תוס' פסחים דף קי"ג ע"ב ד"ה שראה בו דבר ערוה

התוס' הקשו מזה שיש מצוה לכפות את יצרו ולהקדים טעינה לשווא -אם באמת יש מצוה לשנאותו למה לכפות את יצרו? ותירצו התוס' שכיון ששווא גם החוטא שונא אותו וחוזר חלילה ובאים לידי שנאה גמורה. הדברים טעונים ביאור-

17 מחצית השקל או"ח סי' קנ"ו ס"ק ב', והקשו בתוס' הא דאמרין... שפיר כ"י'

המשמעות היא שהמצוה לשנוא את בעל העבירה היא על מעשיו הרעים בלבד, אבל שנאה אישית עדיין אסורה (ולכאורה זו נלמד מואהבת לרעך) -וכפיית היצר היא למנוע שנאה אישית.

18 ליקוטי אמרים תניא פרק ל"ב, וגם המקורבים אליו... דשבת).

לפי בעל התניא מצוה לשנוא את הרע שבו ולאהוב את עצמיותו הטובה.

ויש לדייק שאם, אחיך' בא להפקיע את הרשע מאיסור לא תשנא - וכל מה שהותר הוא לשנוא את אורח חייו ולא את עצמיותו - ממילא במי שהוא בכלל אחיך דהיינו שאינו בעל עבירה אסור גם לשנוא את אורח חייו - את אופיו והנהגותיו אף אם אינם לטעמו.

והנה, ברמב"ם שם בהלכות רוצח מפורש שהמצוה לשנוא את הרשע הוא אחרי שהתרה בו, והתרה בו ולא חזר'. החפץ חיים באהבת חסד הבין שמדובר בעבירה שאינה מפורסמת לכל כעבירה ולכן צריך להתרות בו כדי שיהא ברור שהוא מזיד, אבל בעבירה ידועה א"צ התראה - ולכן במעשה זיגוד לא דברה הגמ' על התראה.

19 ספר החינוך מצוה רל"ח, ונוהגת בכל מקום...

מפורש בחינוך שאין לשנוא את הרשע עד שיוכיחנו כמה פעמים ולא רצה לחזור.

20 מרגניתא טבא לר' יהונתן וואלינער (סוף ספר אהבת חסד) אות י"ז ...תשובה שלמה'

דעת מהר"ם מלובלין כמו שראינו בחינוך שאין לשנוא קודם תוכחה (ושלא כדברי הח"ח ברמב"ם), והוסיף רבי יהונתן שבזה"ז אין מי שיודע להוכיח כראוי וממילא אין על אף אחד דין רשע. (החזו"א ביו"ד העתיק את דבריו וכנראה פסק כן.)

1 (י"ז) לֹא־תִשְׁנֵא אֶת־אֲחִיךָ בְּלִבְּךָ הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת־עַמִּיתְךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא:

(י"ז) לא תשנא את אחיך בלבבך בעבור שדרך השונאים לכסות את שנאתם בלבם כמו שאמר בשפתיו ינכר שונא הזכיר הכתוב בהוה. ואמר הוכח תוכיח את עמיתך מצוה אחרת ללמדו תוכחת מוסר ולא תשא עליו חטא שיהיה עליך אישם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו ולזה יטה לשון אונקלוס שאמר ולא תקבל על דיליה חובא שלא תקבל אתה ענש בחטא שלו ואהרי כן צוה שתאהב אותו והנה השונא את רעהו עובר בלאו והאוהב לו מקיים עשה.

והנכון בעיני כי הוכח תוכיח כמו והוכח אברהם את אבימלך ויאמר הכתוב אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותי לך שלא כרצונך אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבבך ולא תגיד לו כי בהוכיחך אותו יתנצל לך או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו:

2 (י"ז) לא תשנא את אחיך בלבבך. אם גמלך רעה לא תתראה לפניו כאוהב ובקרבו ישים ארבו לא טוב אל תשנאהו בלבבך אלא הוכח תוכיחהו על מה שעשה ומתוך כך יהיה שלום: ולא תשא עליו חטא. בלבבך:

3 מצוה עב הוהיר משנאו קצתנו את קצתנו. והוא אמרו לא תשנא את אחיך בלבבך. ולשון ספרי לא אמרתי אלא שנאה שבלב. אמנם כשהראה לו השנאה והוריעו שהוא שונא אותו אינו עובר על זה הלאו אבל על לא תקום ולא תמור, ועובר על עשה והוא אמרו ואהבת לרעך כמוך, אבל שנאת הלב הוא חטא חזק יותר מן הכל. (שם, שם):

מצוה רה היא שצונו להוכיח החוטא או מי שירצה לחמוא ולמנוע אותו ממנו במאמר התוכחה

ונכנס

בצווי הזה שנוכח קצתנו לקצתנו כשיחטא איש ממנו לאיש ולא נמור בלבבנו ולא נחשוב לו עון אבל נצמיונו להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפש.

4 ה יכל השנא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך. ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה. ולא הוהירה תורה אלא על שנאה שבלב. אבל [ג] המכה את חברו והמחרפו אע"פ שאינו רשאי אינו עובר משום לא תשנא: וְ כִּשְׂחָמָא אִישׁ לְאִישׁ לא ישממנו וישתוק כמו שנאמר ברשעים ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון. אלא מצוה עליו להדייעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני. 'שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. ואם חור ובקש מצנו למחול לו צריך למחול. ולא הוא המחול אבירי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלילים:

ה אבל המכה את הנידו אע"פ שאינו רשאי. מפני שהכל עובר מקום לא יוסף. וכן המהרש"א אע"פ שאינו רשאי מחלף שליט מכו ומחרפו משלחו ליהוה ליהוה שוכר משום לא תשנא. ומהו רבינו בן פדמון במ"ב ולא תשנא אחיך יכול לא תקללנו לא חכנו ולא תמנוע ס"ל בלבבך לא אמרתי כי אם תשנא בלב:

5 (ב) (3) לא הזהירה תורה אלא על שנאה שלגב. אבל כשהראה לו השנאה והודיעו שהוא שונא אותו. (ג) ואפי' מכה את חבירו ומחרפו. אינו עובר על זה הלאו. כי אם על לא תקום ולא תטור ולא יוסיף והלזנת פנים וכן עובר על עשה של ואהבת לרעך. אבל אינו עובר משום לא תשנא. (ד) כך אמרו חכמים לא תשנא את אחיך. יכול לא תקללנו לא חכנו לא תסטרנו. ת"ל בלזנך לא אמרתי כי אם שנאה בלב:

(ד) עיקר שנאת הלז היא כשאינו מודיע ומראה השנאה כלל. כי אם מטמין ומכסה אותה בלב. והיא נקראת בלשון התורה שטמה. והיא שורש פורה ראש ולענה. כי טבעה וענינה של השטמה. אשר מצלתי אפשרי להיות נכבה מלבו כלל והיא בוערת כאש בקרבו. ובכל עת מתעורר הלז לחרוש רעה על חבירו ויתרחקו הלזנות יותר. והשנאה מתגברת מאוד ומאוד. עד שיעמוד על חיי חבירו. זה מצוה בתורתנו הקדושה. שנאמר וישטום עשו את יעקב גו' ויאמר עשו בלבו גו' ואהרנה את יעקב אחי. אבל אם הוא מודיע ומראה השנאה ומוציאה מלבו. אז נחכבת האש השנאה מלבו:

(ג) ל"ע על לטון הכסף משנה שכתב שם ח"ל שאמר שאינו עכוה ומקפדוהו ששנאתו אותו כו' ע"ש. והוא תשובה. כי ע"ל הגם' ועספרי וע"ל הרש"ם בקיצורו ובספר התולדות עפ"י ששקע אף עכבה עסקת שנאה אינו עובר משום לא תשנא. לפי שהוא ערבה השנאה ואינו עטעין בלבו:

6 (ז) וְלִפְעָמִים עוֹבֵר הַמַּסְפֵּר גַּם-בֵּן בְּלֹאוֹ ד' לֹא-תִשְׁנֵא אֶת-אֲחִיךָ בְּלִבְךָ ד' (ויקרא י"ז ט"ו), כגון: אם בפניו שלום ידבר את רעהו, ושלל בפניו מקאיש את ריחו בפני אחרים, ועל אחת כמה וכמה אם בפרוש מצוה להם שלא ילכו יודיעוהו דברדאי עובר על לאו זה:

באר מים חיים

שכלב אף דלא פלטה עדיין שנאתו לחך, מכל מקום יוכל להתנוצץ מזה דבר שגרוע יותר לחבירו, שלא ידע איך להשמר ממנו, ולכן אסרה התורה את זה בפרטיות. ואס"כ בענינינו הנ"ל הוא תרתי לגרעותא: א) שגברה שנאתו כל-כך, עד שפלטתה לחך. ב) שלא ידע חבירו איך להישמר ממנו, כיון שבפניו הוא מדבר עמו בדרך שלום ואהבה, ואך שלא בפניו הוא מכהו בלשון פיו: וברוך ה' שמצאתי כן ב"ספר המצות" להרמב"ם (מצוה שב) וז"ל: הזהיר אותנו משנאו קצתינו את קצתינו וכו'. ולשון ספרא (קדושים פ"ד, ויקרא י"ז, ט): לא אמרתי אלא בשנאה שכלב. אמנם כשהראה לו השנאה והודיעו שהוא שונא אותו, אינו עובר על לאו זה ועובר על לא תקום ולא תטור ואהבת עכ"ל. הרי שביאר הרמב"ם בפירושו והראה לו וכו' והודיעו וכו', וכן החינוך (מצוה רלח) כתב ג"כ כלשון הזה של הרמב"ם ז:

(ז) ולפעמים עובר המספר וכו'. ואף שאמר בגמרא דערכין (טז: טז) דבשנאה שכלב הכתוב מדבר, והובא דבר זה ברמב"ם ב"מוע" (הלכות ריעות פ"ו הלכה ה) וזה לשונו: והמכה חבירו והמחרפו, אף על פי שאינו רשאי, אינו עובר בלא תשנא. כוונתו דוקא מחרפו, אף שגברה שנאתו, עד שפלטתה לחך, על-כל-פנים ידע חבירו איך להישמר ממנו. אבל בשנאה

12 ס כה ׀ פִּי־יְהוָה רִיב בֵּין
 אֲנָשִׁים וּנְגִשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט
 וְשִׁפְטוּם וְהַצְדִּיקוּ אֶת־הַצְדִּיק
 וְהַרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁע׃ י וְהוּא אִם־
 בֶּן־הַבּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילֹה הַשִּׁפְטֹה
 וְהַקְהוּ לְפָנָיו כְּדִי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר׃
 ז אַרְבָּעִים יִכְנּוּ לֹא יִסּוֹף פְּנֵי־יִסּוֹף
 לְהַכְתּוֹ עַל־אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה
 וְנִקְלָה אַחֲרָיָה לְעֵינָיָה׃

וגקלה אחיר. כל היום קוראו רשע ומשלקה ירא
 אחיר׃

13 יד השנא שנאמר בתורה לא מאימות העולם הוא אלא
 מישראל והיאך יהיה לישראל שונא מישראל והכתוב
 אושר לא תשנא את אחיך בלבבך. אמרו חכמים כגון
 שראוי כבודו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר הו
 זה מצוה לשונאו עד שיעשה תשובה וישוב מרשעו

14 וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כלם וכתבר בה אמונתו בהם הוא
 נכנס בכלל ישראל ומזה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שזוהו ה"י אויב לחבירו מן האהבה
 והאהבה ואפי' עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה וההתנגדות הטבע הגרוע הוא נעשה כפי
 תשואו אבל יש לו חלק לעוה"ב והוא מוטעני ישראל וכשהתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות הרי יאל
 מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וק'נן בעשיעות ומזה לשונאו ולאנדו ועליו נאמר
 (תהלי' קלג) הלא משנאך ה' אשנא.

15 [כג' ופיין כפרק יג משלכות חולא ושמירת נפש
 והעסק דבר זה ג"כ בח"מ סימן ער"ב ס"ח שכתב דמ"ה
 לשנא אחיו עובר זה והוא גמרא ערוכה בעמאים ק"ג ע"ב
 ומשמע שם בגמרא דלפילו לא הארו בו כלל לזה כיון
 שיהא עבדים שמפרסמת בישראל לאיסור כי הגמרא מייירו
 שם באיסור ערוה ומא שכתב ברמב"ם ובח"מ ה"ל
 והסרו בו משום שאלה לכלול גם שאר עבירות שאינם
 מפרסמים לאיסור] ולכאורה סותר את פלמו בזה למה
 שכתב ביסוד ה"ג ה"ל]

16 **שְׂרָאָה** ט דבר ערוה • והם חלמך דבאלו מליצות (ב"מ דף זב: תס) אמרינן אהב לפרוק ושונא לטעון מלוא בשונא כדי לסוף את יצרו והשחא מה כפיית יצר שיך כיון דמלוא לשנאח וי"ל כיון שהוא שונא גם חבירו שונא לחו דכתיב (משלי כו) כמים הפנים לפנים קן לב האדם לאדם ובאין מתוך קן ליד שונא גמורה ושיך כפיית יצר .

17 והקשו בחוס' הא דאמרינן ב"מ אהב לפרוק ושונא לטעון מלוא בשונא לטעון כדי לכוף את יצרו ושונא כה"ג דמוסר לשנאח (גם אמר טס דמלוא גמי איכי לשנאח) מלי כפיית יצר שיך הגא וח' דפ"י שהוא שונא לו גם חבירו שונא דמלי הפני' ט' ובא ע"י קן ליד שונא גמורה ושיך כפיית יצר פכ"ל פי' שכלים ליד שונא גמורה שמוסיף שונא על מה ששנא כבר ע"י ששנא עבירה גם תמלה אלו הי' שנ בשונא הי' חור משנאחו ועבסו כשנאו ליד שונא גמורה אפי' כשמוכ בשונא' משאד השנאה כלבו ולכן שיך שפיר כ"י

18 וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם – מצוה לאהבם גם כן. ושתייהן הן אמת: שנאה מצד הרע שבהם, ואהבה מצד בחינת הטוב הגנו שבהם, שהוא ניצוץ אלקות שכתובם המחיה נפשם האלקית. וגם, לעורר רחמים כלבו עליה, כי היא בבחינת גלות בתוך הרע מסמרא אחרא הגובר עליה ברשעים²⁹, והרחמנות מבמלת השנאה ומעוררת האהבה, כנודע³⁰ ממה שכתוב³¹: "לעקב אשר פדה את אברהם" [ולא אמר רוד המלך עליו השלום³²: "תכלית שנאה שנאותם וגו'", אלא על המינים והאפיקורסים, שאין להם חלק באלהי ישראל³³, כדאיתא בגמרא ריש פרק מז' השבת³⁴]:

19 ונחגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.
יעובר עליה וקבע שנאה כלבו לאחד מכל ישראל הכשרים, עבר על לאו זה, ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה. אבל בשסות הרשעים אין בו איסור. אלא מצוה לשנאותם" אחר שנוכחיה אותם על חטאם הרבה פעמים ולא רצו לחזור בתן, שנאמר [תהילים קל"ט, כ"א] הלא משנאיך יי אשנא ובחוקומיך אתקוטט.

20 ח להשחל בשונת חבירו ולרדוף אחר השלום ולהסור מלאו דלא השנא ואף ברשע גמור יש איסור לדעם מס"מ מלובלין לשנאותו כ"י שלא הוכיחו ואין בדור הזה מי שידע להוכיח שמה אם היה לו מוכיח היס מקבל ועבשו הרע גרס לו כמ"ס ואל תדין את חבירך על שחניע לתקומו וכמ"ס שאסור לקלקלו [גיל' ס"ל וכ"ס שאסור לקלקלו] רק יבקש רחמים עליו שיצארו הי' על השונא שלמה